

SOSIAALINEN MEDIA OMAELÄMÄKERRALLISEN TOIMINNAN KENTTÄNÄ

Sari Östman (2015) *"Millasen päivityksen tästä sais?" Elämäjulkaisijuuden kulttuurinen omaksuminen. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 119, Jyväskylän yliopisto, 301 s.*

Vaikka sosiaalisen median käytön mahdollisuudet olisivat teknologian puolesta selvärajaiset, vaihtelevat käyttäjien tavat soveltaa sosiaalista mediaa omiin tarpeisiinsa runsaasti. Niinpä Facebook on samaan aikaan yhdelle ensisijaisesti poliittisen agitaation kanava, toiselle socialiseeraamisen areena, kolmannelle henkilökohtaisen brändäyksen väline, neljännelle päiväkirja, viidennelle käyttöliittymä uutisiin, kuudennelle harrastuksen ympärille muodostuva sosiaalinen maailma, seitsemännelle pelien pelaamisen alusta ja niin edelleen. Siis monenlaisia asioita yhtä aikaa, erilaisina yhdistelminä ja erilaisina sosiaalisina piireinä. Sosiaalinen media on monimuotoinen ja dynaaminen ilmiö myös siksi, että teknologiat ja käyttöliittymät sekä kulttuuri ja yhteiskunnallinen elämä sen ympärillä ovat jatkuvassa muutoksessa. Nykyhetken sosiaalinen media on yllättävänkin erilainen kuin vain muutama vuosi sitten tai muutaman vuoden päästä. Käyttötapojen ja -muotojen moninaisuus sekä jatkuva muutos ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö ilmiössä olisi myös sosiaalisia säännönmukaisuuksia ja pysyviä piirteitä. Sari Östmanin väitöstutkimus etsii juuri sosiaalisen median käytön ja omaksumisen yleisiä ja pysyvämpiä piirteitä.

Tutkimuksen kohteena on *elämäjulkaisemisiksi* nimetty ilmiö. Elämäjulkaisemisella Östman tarkoittaa internetissä tapahtuvaa julkista ja sosiaalista toimintaa, jossa yksilöt kertovat elämästään. Elämäjulkaiseminen voi toteutua monin eri tavoin; sitä ovat esimerkiksi urheilu-uroritusten julkinen kirjaaminen, kotisivujen

päiväkirjaosien kirjoittaminen, valokuvien julkaiseminen kuvapalveluissa tai muunlainen osallistuminen erilaisiin yhteisöpalveluihin. Tutkimuksen tekovaiheessa suosituimpia olivat blogien kirjoittaminen ja Facebook, joihin tutkimus pääosin keskittyy. Elämäjulkaisemisesta on toki ollut olemassa jo ennen sosiaalista mediaa. Selkeä siihen rinnastuva tuttu ilmiö on julkisten omaelämäkertojen kirjoittaminen.

Tutkimuksen aineistona on kaikkiaan 30 hengen suuruiselta tutkittavien joukolta kerättyjä lomaketietoja, teemakirjoituksia, haastatteluja ja tutkittavien internetissä julkaisemia materiaaleja. Tutkimusote on etnografinen ja aineistolähtöinen. Ajallisesti tarkastelu ulottuu vuodesta 1995 vuoteen 2014, joten sen puitteissa käsitellään mittava osa sosiaalisen median tähänastisesta kehityskaaresta. Tutkimusta yleisesti leimaa näkökulmien runsaus. Tutkittava ilmiö kontekstoidaan useisiin tutkimusperinteisiin ja havaintoja kommentoidaan monilla erilaisilla käsitteistöillä. Näin ilmiöstä muodostuu monipuolinen kuva. Runsauden käänköpuolena on toisaalta hienoinen hajanaisuus – kaikkia esille otettavia analyttisiä näkökulmia ja tulkintamahdollisuuksia ei hyödynnetä analyysissä aivan loppuun asti.

Tutkimus keskittyy elämäjulkaisijoiden toiminnan subjektiivisen tason tarkastelemiseen, joten havainnot koskevat nimenomaan yksilöiden toimintaa ja käytäntöjä. Keskeinen yleinen tutkimuskysymys on elämäjulkaisemisen ja elämäjulkaisijuuden totunnaistuminen. Kirjassa selvitetään, miten ja miksi julkaisemiseen ryhdytään, miten julkaiseminen vakiintuu

– jos vakiintuu – pysyväksi käytännöksi, miten omaa elämää koskevista asioista kertomista ja julkaisemista säädellään ja rajataan ja miten elämäjulkaisijan sosiaalinen toimintatyyppi rakentuu. Tutkimusasetelmaan kuuluu myös laajemman yhteiskunnan tasoinen tarkastelu, jossa kommentoidaan elämäjulkaisemisen institutionalisoitumista osaksi nykyistä kulttuuriamme.

Östman on löytänyt kolme keskeistä syytä elämäjulkaisijaksi ryhtymiselle. Nämä ovat kokeilunhalu, elämäntilanne ja ajautuminen. Kaikkia tutkittavia koskee useampi kuin yksi näistä. Kokeilunhalu tarkoittaa erilaisten uusien sosiaalisen median palvelujen kokeilevaa käyttöönottoa, ja koska monet tutkittavista olivat aloittaneet internetin käyttämisen jo varhain 1990-luvulla, tutkimuksessa puhutaan myös jonkin verran yleisemmästä internetin käytön aloittamisesta. Keskeinen syy omasta elämästä kertomisen aloittamiselle netissä on jokin erityinen elämäntilanne ja siinä tapahtuneet muutokset. Julkaiseminen aloitetaan esimerkiksi silloin, kun ihmissuhteissa tapahtuu muutoksia, vaihdetaan asuinpaikkaa tai työtä tai kun ryhdytään opiskelemaan. Myös uudet harrastukset tai elämänkatsomusten pohdinta virittää julkaisemista. Näissä kaikissa on olennaista se, että henkilön arkielämässä tapahtuu jokin muutos, jonka myötä syntyy tarve jäsentää omaa elämää ja tavoitella kontaktia muihin ihmisiin. Tässä suhteessa netissä tapahtuvassa elämäjulkaisemisessa on samanlaisia piirteitä kuin päiväkirjan kirjoittamisessa. Onkin selvää, että elämäjulkaiseminen voi olla hyvä ja tärkeä keino julkaisijan minäkäsityksen työstämisessä. Elämäjulkaisijaksi ajautuminen kytkeytyy puolestaan siihen, että henkilö kokee sosiaalista painetta ryhtyä käyttämään sosiaalista mediaa etenkin siksi, että hän kokee jäävänsä paitsi kaikesta siitä vuorovaikutuksesta, joka pikkuhiljaa on siirtynyt nettiin. Ajautumiseen kuuluu ainakin alkuvaiheessa usein vastahakoisuutta, ja sitä sävyttää laajemmastakin julkaisesta keskustelusta tuttu kriittinen asennoituminen sosiaalista mediaa kohtaan.

Kaikista sosiaalisen median käyttäjistä ei tietenkään kouliinnu elämäjulkaisijoita, mutta osalle heistä siitä tulee vakiintunut ja luonteva osa arkea. Östmanin tutkittavat tuovat

esille kolme toisistaan erottuvaa tavoitetta toiminnalleen: tiedon jakaminen, elämän jäsentäminen ja sosiaalisuus. Tiedon lisääminen on kulttuurissamme ylevä arvo, ja sen avulla on helppo perustella toimintaansa – kukapa erityisesti haluaisi ainakaan estää tiedon jakamista. Tässä yhteydessä tiedon jakamisella tarkoitetaan kuitenkin sitä, että tutkittavilla on ammattinsa, harrastuksensa tai kokemustensa kautta asiantuntemusta ja ymmärrystä, jota he voivat välittää muille. Asiantuntemustaan jakavien ihmisten neuvot ja kokemukset ovat tärkeä resurssi monenlaisten tiedon tarpeiden tyydyttämisessä. Ihmiset usein haluavat tietää muiden henkilöiden kokemuksista ja ratkaisuista, ja sen vuoksi sosiaalisessa mediassa on mitä erilaisempia sosiaalisia maailmoja, joissa jaetaan tietoja ja kokemuksia jostain tietystä asiasta tai toiminnasta – oli se sitten liikunta, jokin harrastus, matkustaminen tai vaikka osakesijoittaminen. Tiedon jakamisen tärkeyttä ei mitenkään vähennä se, että internet on tietysti myös virheellisen ja epäluotettavan tiedon leviämisen väylä.

Elämäjulkaiseminen elämän jäsentämisenä puolestaan tarkoittaa oman elämän tapahtumien tallentamista, arjen hallitsemista ja minän ja maailman välisen suhteen käsittelemistä. Esimerkki tällaisesta on raskauden etenemisestä kertovan päiväkirjan kirjoittaminen, joka lapsen syntymän jälkeen muuttuu lapsiperheen elämästä kertovaksi päiväkirjaksi. Verkossa tapahtuvaan elämäjulkaisemiseen kuuluu aina se, että viestintä on tarkoitettu myös muiden seurattavaksi. Siksi elämäjulkaiseminen ei ole sanan tiukassa merkityksessä henkilökohtaisen ja salaisen päiväkirjan kirjoittamista. Tämän vuoksi julkaisijat kiinnittävät huomiota siihen, että heidän tekstinsä ja muut julkaisunsa olisivat laadukkaita ja myös muita kiinnostavia – vaikka toiminnalla onkin henkilökohtainen tavoite oman elämän ja omien kokemusten jäsentämisessä.

Kolmas keskeinen elämäjulkaisemisen tavoite on sosiaalisuus, kokemusten vaihtaminen muiden ihmisten kanssa ja vuorovaikutuksen ylläpitäminen. Asia voi tuntua itsestäänselvyydeltä, mutta sen tärkeydestä kertoo, että kaikki Östmanin tutkittavat toivat sen esille. Voidaankin ajatella, että sosiaalisuus on julkaisemisen ja verkkovuorovaikutuksen keskeinen tavoite

ja toiminnalle merkityksen antava tekijä, joka kanavoituu erityisemmin tiedon jakamiseksi ja oman elämän julkiseksi jäsentämiseksi.

Elämäjulkaisemisen varsinainen dilemma syntyy siitä, että omasta elämästään ja kokemuksistaan julkisesti kertova henkilö joutuu jatkuvasti säätelemään sitä, millaisia asioita ja kuinka intiimisti hän muille ilmaisee. Käytännössä elämäjulkaiseminen on havaintojen, toimien ja tuntemusten kuvailua toisille. Jotta tämä olisi vastaanottajien kannalta kiinnostavaa ja seuraamisen arvoista, elämäjulkaisijat pyrkivät julkaisuissaan – usein hienovaraisinkin keinoin – muodostamaan intiimiä tunnelmaa. Tämä tapahtuu autenttisuuden avulla, muodostamalla käsitystä siitä, että julkaisija kuvailee elämäänsä rehellisesti ja aidosti. Onnistuessaan intiimi tunnelma rakentaa julkaisijan ja yleisön välille luottamukseen perustuvan lukijasuhteen.

Intiimi ei tässä yhteydessä tarkoita kaikkein yksityisimpien asioiden julkistamista vaan sopivalla tavalla omakohtaisten asioiden käsittelemistä. Sosiologian klassikon Georg Simmelin seurallisuutta koskevan näkemyksen mukaan tilannetta voidaan jäsentää siten, että julkaisija toimii yksityisyyden alarajan ja julkisen ylärajan välisellä alueella. Vaarana on yhtäältä liian yksityisten asioiden raportointi, joka aiheuttaa vastaanottajissa kiusaantuneisuutta, ja toisaalta liian yleisten asioiden kommentointi, mikä puolestaan ei ole kiinnostavaa kenenkään kannalta. Yleensä ei ole sopivaa kuvailla yksityiskohtaisesti omia vaivojaan ja sairauksiaan muttei myöskään ole erityisen jännittävää raportoida yksinomaan säätilan vaihteluista. Östman pohtii erityisesti yksityisen ja intiimin rajan määräytymistä, mikä onkin ollut aiemmassa tutkimuksessa ja julkisessa keskustelussa vahvasti esillä. Osa tästä keskustelusta on selvästi ollut kulttuurista neuvottelua siitä, millainen ilmiö sosiaalinen media on ja miten sen piirissä olisi suotavaa käyttäytyä. Debatti on koskenut juuri yhtäältä henkilökohtaisten tunnustusten kiusallisuutta ja toisaalta sosiaalisen median turhanpäiväisyyttä. Samalla on kuitenkin kiinnostavaa huomata, että asiaa koskevat normatiiviset käsitykset ovat jatkuvassa ja nopeassa liikkeessä. Yksi Östmanin havainto on, että tutkittavien joukossa on vuosien varrella tapahtunut muutosta yksityisyyden hallinnan tarpeen suhteen molempiin suuntiin.

Elämäjulkaisijat ovat selvillä siitä, millaisia odotuksia heidän toimintaansa kohdistuu ympäröivän sosiaalisen yhteisön suunnalta. Hyvänä elämäjulkaisijana toimiminen kiteytyy puheeseen, että julkaisijan tulee näyttäytyä julkaisuissaan fiksuna ihmisenä. Hän haluaa näyttäytyä asiallisena ihmisenä ja korostaa julkaisuissaan hyviä puoliaan. Eräänlainen testi asian varmentamiseksi on ”äidin ja pomon pelko”. Omaa toimintaa arvioidaan ja säädelään suhteessa siihen, voisiko jaettu asia saattaa oman äitinsä tai pomonsa nähtäväksi. Ilmeisesti nämä kaksi hahmoa ovat nykyisin suurimmat käyttäytymistämme säätelevät moraaliset auktoriteetit.

Östman analysoi nettijulkaisemisen käytöissäntöjä Erving Goffmanin kehittämän *kasvotyön* käsitteen avulla. Hyvän elämäjulkaisijan sosiaaliset kasvot rakentavat autenttisuuden vaikutelmaa ja osoittavat hillittyä ja tahdikasta käytöstä. Julkaisijalle on tärkeää kyetä suojaamaan omaa yksityisyyttään samalla kuitenkin halliten viihdyttävän kerronnan ja ilmaisun keinot. Kasvotyön käsite sopii varsin hyvin ilmiön tarkastelemiseen. Elämäjulkaisemisessa kasvojen menettäminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että julkaisijan autenttisuus käy jotenkin kyseenalaiseksi. Kasvonsa voi tarvella myös paljastamalla liian yksityisiä asioita elämästään ja tuputtamalla näin yksityisyyttään muille liian vahvasti.

Kirjan otsikko ”Millasen päivityksen tästä sais?” kytkeytyy tutkimuksen kolmanteen laajaan teemaan, joka on elämäjulkaisuuden sosiaalisen identiteetin rakentumisen prosessi. Östman rajaa käsittelynsä erityisesti elämäjulkaisijan yksilöllisen toiminnan tasoon soveltaen siihen Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin kehittämää käsitteistöä. Bergerin ja Luckmannin näkemykset sosiaalisen toiminnan rutinoitumisesta sekä sosiaalisen identiteetin käsite osoittautuvatkin tässä hyödyllisiksi. Sosiaalisen identiteetin rakentuminen tapahtuu prosessina. Elämäjulkaisemiseen harjaantumisen ja toiminnan totunnaistumisen myötä siitä muodostuu julkaisijan sosiaalisen identiteetin luonteva osa.

Nähdäkseni Östmanin tarkastelussa on olennaista se, että sosiaalinen identiteetti ymmärretään juuri totunnaistuneena toimintana – ei niinkään johonkin ryhmään tai heimoon kuulumisena eikä myöskään yksilön käsi-

tyksenä ja totuutena omasta minuudestaan. Elämäjulkaisijan sosiaalinen identiteetti muotoutuu ikään kuin toiminnan sivutuotteena siten, että henkilö toteuttaa elämäjulkaisijan rutiineja arjessaan ilman, että hänen tarvitsee aina erityisesti suunnitella ryhtyvänsä tähän toimintaan. Siinä vaiheessa, kun henkilö luontevasti tulee ajatelleeksi, ”millasen päivityksen tästä sais?”, on elämäjulkaisemisesta tullut osa hänen arjen käytäntöjään. Tällöin myös tutkija voi todeta, että henkilöllä on elämäjulkaisijan sosiaalinen identiteetti.

Sari Östmanin kirja on kiinnostava tutkimus etenkin siksi, että se tuo monipuolisesti

ja rikkaasti esille, miten omaelämäkerrallinen kirjoittaminen ja julkaiseminen on vakiintunut osaksi sosiaalista mediaa ja miten se tapahtuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa julkaisijan ja hänen yleisönsä kesken. Tutkimuksen pitkä aikaväli tuo myös hyvin esille sosiaalisen median kehittymistä ja sitä koskevien käsitysten muutoksia.

Jari Aro

YTT, Sosiologia, Tampereen yliopisto